

УДК: 321.013:327.5
DOI 10.30970/vir.2018.45.0.9464

БЕЗПЕКОВІ СТРАТЕГІЇ МАЛИХ ДЕРЖАВ

Марта Штурма

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-46-56,
e-mail: ganushchakmv@gmail.com*

Розглянуто основні підходи теорії міжнародних відносин з вивчення проблем безпеки. Акцентовано увагу на істотному переосмисленні як закордонними, так і вітчизняними науковцями безпекових питань, їхній відмові від «статичних» чи «трансформалістських» уявлень щодо архітектури міжнародної безпеки в сучасних дослідженнях, а також на поживленні наукового інтересу до динамічних і суперечливих аспектів національної та міжнародної безпеки.

Зазначено, що розгляд особливостей існування малих держав у міжнародному середовищі дає змогу виокремити низку безпекових стратегій, яких вони схильні дотримуватися, зокрема: створення союзів (альянсів), стратегічне хеджування, дотримання нейтралітету й стратегія азилю.

Основою першої стратегії слугує так звана теорія альянсів, розвинута в рамках політичного реалізму. У ній наголошено, що держави, керуючись національними інтересами, вступають до союзів з метою зменшити або не допустити впливу інших сил у міжнародному середовищі. При цьому вони обирають одну з двох стратегій: або об'єднуються зі слабшими союзниками, щоб протистояти потенційному агресору, або вступають у союз з потугами, які можуть становити для них загрозу. *Балансування* трапляється радше тоді, коли потенціал потуги, що зміцнюється (*risingpower*), провокує її на демонстрацію агресивних намірів чи ворожу поведінку щодо оточення в умовах близького географічного розташування. Адепти *альянсу з переможцем* стверджують, що малі держави радше надають перевагу союзу з потугами, що зміцнюються, а не політиці *балансування*, оскільки схильні погоджуватися на підпорядкування в обмін на отримання визначеної користі. *Стратегічне хеджування* розглядають як безпекову альтернативу щодо інших опцій. Воно визначається як поведінка держави, спрямована на елімінацію ризиків шляхом залучення багатосторонніх стратегій.

Малі держави, які відмовляються вступати у союзи, прагнуть *дотримуватися нейтралітету*. Нейтралітет чи неприєднання визначається як симетричні стратегічні відносини або стратегічна незалежність від панівних потуг. Малі держави надають перевагу нейтралітету, щоб не ставати на бік однієї з великих потуг у випадку конфлікту.

Малі держави потребують особливих інструментів, щоб протистояти комплексу безпекових викликів. Останнє вимагає від них взаємодії з різними акторами та донорами безпеки, здатними зменшити рівень загроз. Тому малі держави часто застосовують *стратегію азилю*. Стратегія азилю не базується лише на субординації й анексії, чи на рівності та автономії. Цей підхід акцентує увагу на необхідності для малих держав отримати «прихисток» у різних вимірах, а не лише у сфері безпеки.

Ключові слова: безпека; міжнародні відносини; підходи теорії міжнародних відносин; малі держави; зовнішньополітична стратегія; міжнародно-політичні союзи; нейтралітет.

Емпіричний розвиток взаємовідносин міжнародних акторів, який в історичному контексті завжди супроводжувався перманентною конфліктогенністю й силовим з'ясуванням суперечливих інтересів, спонукав

багатьох філософів та політичних діячів до розгляду проблеми недопущення війн та утвердження миру. На жаль, цю проблему досі нерозв'язано. Більше того, зі зростанням руйнівного потенціалу, яким володіють окремі міжнародні актори, диверсифікацією засобів ведення військових дій (зокрема, інструменталізацією «гібридних стратегій»), проблематика війни і миру в сучасних міжнародних відносинах актуалізується не лише з емпіричного, а й з теоретичного погляду.

Безперечно, питання війни і миру тісно пов'язані з проблематикою національної та міжнародної безпеки. Актуальний характер сучасних безпекових проблем сприяв збільшенню кількості тематичних наукових публікацій. Слід наголосити на істотному переосмисленні як закордонними, так і вітчизняними науковцями питань безпеки, відмові від «статичних» чи «трансформалістських» уявлень щодо архітектури міжнародної безпеки в сучасних дослідженнях, а також на поживленні наукового інтересу до динамічних і суперечливих аспектів національної та міжнародної безпеки. Якщо 1943 р. відомий американський теоретик і стратег У. Ліппман аналізував зовнішню політику зі «щитом республіки» [15], то 1991 р. американський теоретик Д. Кемпбелл розглядав процеси «написання» зовнішньої політики й політики безпеки на прикладі перманентного відтворення змінної ідентичності США [5]. Окрім того, серед відомих представників академічного середовища, котрі порушували проблематику зовнішньої політики й міжнародної безпеки слід виокремити А. Вендта, Л. Гьотчель, М. Дойла, Г. Кіссінджера, Р. Кокса, Р. Літтла, Б. Рассета, Т. Ріссе-Каппена, Б. Тгоргаллссона. Примітно, що особливістю більшості досліджень є прагнення авторів забезпечити послідовне дотримання теоретико-методологічних підходів окремих наукових напрямів теорії міжнародних відносин.

Відтак, з огляду на значний обсяг сучасних тематичних досліджень з проблем зовнішньої політики й міжнародної безпеки, доцільно здійснити їхню науково-теоретичну диференціацію з метою виявити та обґрунтувати релевантні теоретико-методологічні підходи до вивчення безпекових аспектів зовнішньої політики держави, а також з'ясувати особливості безпекових стратегій малих держав у міжнародних відносинах.

У теорії міжнародних відносин виокремлюють два принципові експланативні підходи до розуміння міжнародних феноменів: актороцентричний та системний. З погляду міжнародних акторів, безпеку держави можна розглядати як похідну їхньої діяльності у міжнародному середовищі, тобто як наслідок або процес реалізації зовнішньої політики. Зі системних перспектив, – безпека держави є результатом існування історично сформованого укладу відносин між акторами, який склався на рівні міжнародної системи, або її підсистем¹.

Окрім того, деякі напрями теорії міжнародних відносин використовують власні нормативні припущення з метою пояснити процеси та явища у

¹ Примітка. Ґрунтовний розгляд та систематизацію теорій міжнародних відносин подають, зокрема [4, 29].

міжнародному середовищі. Зокрема у рамках традиціоналізму, ідеалісти й інституціоналісти стверджують, що нормативної мети «мир» можна досягти шляхом поглиблення міжнародної взаємодії, заснованої на солідаризмі та співпраці в міжнародних інститутах. При цьому, ідеалізм зосереджується на акторцентричних, а інституціоналізм – на системних перспективах. Реалісти акцентують увагу на нормативній меті «безпека» й розглядають можливість її досягнення через «розрахунок на власні сили». Структуралісти, натомість, виходять зі системних особливостей розвитку міжнародних відносин й наголошують, що «миру» можна досягти шляхом зміни міжнародної системи, як несправедливого укладу взаємин, що історично склався між акторами.

У період розвитку модернізму в міжнародних дослідженнях (1960–1990-ті роки) науково-теоретичні напрями науки зосередилися, здебільшого, на системному рівні вивчення процесів та явищ. Зокрема, неореалізм, визначав безпеку як похідну місця держави в міжнародній системі, а неолібералізм акцентував увагу на значенні взаємозалежності при втіленні зовнішньополітичних (зокрема, безпекових) цілей. При цьому, наукові підходи й теорії як традиціоналізму, так і модернізму переважно зосереджувалися на матеріальних чинниках поведінки міжнародних акторів. Однак, на відміну від традиціоналістів, які послуговувалися у власних дослідженнях методами герменевтики, модерністи використовували позитивістські дослідницькі програми.

Спроби поєднати рівень акторів зі системним рівнем у міжнародних дослідженнях, а також намагання залучити до розгляду як матеріальні, так і нематеріальні чинники, пов'язують з поширенням постпозитивістських та критичних підходів до вивчення міжнародних процесів та явищ. Зокрема, (соціал)конструктивісти розглядають зовнішню політику як результат трансформованої ідентичності державних акторів через інтерналізацію норм та взаємодію у міжнародних інститутах. Постмодерністи пов'язують безпеку та зовнішню політику зі змінною державною ідентичністю, яка, на відміну від (соціал)конструктивістських уявлень, не пов'язана з існуванням об'єктивної міжнародної реальності, а постійно відтворюється за принципом «свій/чужий». Сучасні дослідження характеризуються поєднанням позитивістських та герменевтичних методів, а також використанням окремих нормативних припущень щодо природи та змісту міжнародних процесів та явищ.

Отже, сучасні дослідження з проблем зовнішньої політики й політики безпеки є вельми гетерогенними. Вони зосереджуються на вивченні не лише рівня окремих акторів чи міжнародної системи (або її підсистем), а й враховують чинники матеріального та нематеріального характеру. Водночас не слід залишати поза увагою експланативний потенціал тих наукових підходів, залучення яких здатне посилити переконливість результатів й забезпечити комплексний характер сучасного дослідження зовнішньої політики та політики безпеки. З цього погляду продуктивним може бути використання окремих ендогенних теорій, пов'язаних зі спробами надати наукове пояснення зовнішньополітичній діяльності держав крізь призму динаміки їхнього

внутрішнього середовища. Вони, зокрема, наголошують, що внутрішньодержавні актори відіграють визначальну роль у зовнішній політиці [21, с. 40]. Відтак, зовнішня політика визначається переважно інтересами внутрішніх акторів та змінюється відповідно до того, яка з політичних сил перебуває при владі. Зовнішньополітичний вибір держави залежить від конфігурації урядової коаліції й розглядається як такий, що повільно реагує на зміни у міжнародному середовищі.

Вивчення проблем безпеки малих держав у міжнародних відносинах має власні особливості, пов'язані з розумінням характеру й динаміки розгортання їхніх безпекових потреб. Систематизація останніх дає змогу краще збагнути зовнішньополітичну стратегію малих держав.

Безперечно, окрім традиційних військових загроз, малі держави повинні протистояти низці таких нетрадиційних небезпек, як тероризм, екологічні катастрофи, гібридні загрози, кібератаки, соціально-економічні виклики. Це вимагає наявності відповідного потенціалу, яким малі держави не володіють, як з огляду на абсолютні, так і відносні показники. Для малих держав є властивою залежність від багатьох економічних чи політичних чинників, а також брак належних інструментів, придатних для розбудови рівноправних відносин з великими потугами [24, с. 9].

Як зазначає Б. Тгоргаллссон, малі держави потребують мирної міжнародної системи та безпекових гарантій від великих держав чи міжнародних організацій, щоб зберегти власний суверенітет [23, с. 17]. Малі держави змушені протистояти вагомим зовнішнім викликам, порівняно з великими державами. Отож міжнародний порядок, базований на нормах і правилах, забезпечує для них більшу стабільність, а безпекові гарантії з боку великих потуг чи міжнародних організацій виконують компенсаторну функцію шляхом нівелювання недостатньої захищеності й гарантують визначений рівень зовнішньополітичної самостійності [24, с. 9]. Міжнародні організації, у яких закріплений принцип рівності між учасниками, слугують для малих держав платформою для здійснення впливу, оскільки вони отримують аналогічний з великими державами правовий і дипломатичний статус [19]. Більше того, малі держави намагаються зміцнити багатосторонні інститути з метою обмежити великим потугам простір для дій, адже усі члени міжнародного співтовариства повинні керуватися спільними правилами та нормами. У випадку недотримання останніх, міжнародне співтовариство може застосовувати до держав-порушниць відповідні санкції [17, с. 19–21]. Відповідно, з питань безпеки малі держави радше апелюватимуть до міжнародного права й покладатимуться на міжнародні організації, ніж на могутніх акторів.

Необхідність протистояти низці економічних викликів істотно обумовлює зовнішньополітичну поведінку малих держав. Вони потерпають від незначного обсягу власного виробництва та обмеженого ринку збуту, від високого рівня ризиків, з огляду на невелику чисельність населення, та від браку можливостей ефективно вести перемовини з великими потугами і відстоювати власні інтереси

[25, с. 25]. Отож задля власної економічної безпеки, малі держави потребують доступу до відкритої глобальної економіки та вільної торгівлі [24, с. 9].

Розгляд особливостей існування малих держав у міжнародному середовищі дає змогу виокремити низку безпекових стратегій, яких вони схильні дотримуватися, зокрема: створення союзів (альянсів), стратегічне хеджування, дотримання нейтралітету й стратегія азилу.

Згідно з поглядами реалістів, військові союзи створюють, здебільшого, з таких міркувань:

1. Досягти приросту могутності, передусім, військової. Чим більшу кількість членів охоплює військовий союз/блок, тим більшою є його потенційна могутність.

2. Не допустити сумніву щодо визначеної конфігурації об'єднання силових потенціалів.

3. Надати наявному мовчазному інтересу щодо взаємної допомоги виразу формальних зобов'язань [9, с. 332].

Дослідники Б. Торгаллссон, С. Стейнссон і Д. Лейк зазначають, що малі держави часто «самі підпорядковуються панівним потугам», можуть вступати у союз із тими з них, котрих розглядають як джерело загрози для свого існування (*ефект приєднання до переможця*) або приєднуються до наявних союзів з метою зрівноважити вплив могутніх акторів (*балансування*). Ці очікувані зразки поведінки малих держав базуються на уявленнях традиційних теорій міжнародних відносин, у рамках яких держави вважають акторами, що діють в умовах анархії міжнародного середовища. Основою слугує так звана теорія альянсів (*Alliance Alignment Theory*) американського вченого Дж. Ліски, розвинута в рамках політичного реалізму. На його переконання, держави, керуючись національними інтересами, вступають до альянсів, щоб зменшити або не допустити вплив іншої сили у міжнародних відносинах. Чільний представник неореалізму К. Волтц стверджував, що держави створюють альянси для забезпечення необхідного балансу сил проти інших держав [28]. Погляди К. Волтца розвиває С. Волт наголошуючи, що альянси створюють не лише з метою збереження балансу сил, а й для протистояння спільній загрози державам-членам [26]. Отож слабші держави найбільше прагнуть до об'єднання з сильнішими акторами з метою отримати захист [18, с. 13]. У цьому випадку, географічна складова не є визначальним чинником в утворенні альянсу, а разом із наявністю спільної ідеології, культури чи економічних інтересів лише посилює його.

Військовий блок слугує не лише інструментом відлякування чи подолання непередбаченої кризи тощо, а й частиною ширшої політичної стратегії, спрямованої на контроль потенційно небезпечних силових укладів. Військовий союз відкриває кожному з членів перспективу здійснювати вплив на політику своїх союзників у корисному для себе напрямі.

Союзи можуть мати дво- або багатосторонній характер й складатися з великих і малих держав. Як зазначав Д. Лейк, малі держави добровільно підпорядковуються іншим державам з метою здобути захист, а користь від

формування ієрархічних паттернів взаємодії може полягати у зміцненні безпеки і територіальної цілісності; зменшенні ризиків потенційних конфліктів; виробленні системи стандартів (норм) міжнародної поведінки [13, с. 42].

Згідно з переконанням адептів традиційної теорії союзів, держави обирають одну із двох стратегій: або об'єднуються зі слабшими союзниками, щоб протистояти потенційному агресору, або вступають у союз з потугами, що можуть становити для них загрозу. Вибір однієї з цих стратегій обумовлений наявним потенціалом у кожної з держав [24, с. 10].

Цілі, які переслідують держави-члени військового блоку, є не завжди конвергентними, однак повинні бути щонайменше комплементарними. Їх можна умовно поділити на *політичні* та *військові*.

Якщо *військові* цілі забезпечують партнерам по союзу, насамперед, безпеку (водночас слід брати до уваги супутні політичні наслідки), то *політичні* цілі військового блоку можуть полягати у дипломатичному забезпеченні визначеної політики (наприклад, у захисті *status quo* від можливої ревізії ворогом). Отож військовий блок може сприяти забезпеченню безпеки для одного з партнерів, а для іншого – через союзницькі зобов'язання усіх членів – давати змогу уникнути небажаних укладів сили в міжнародному середовищі з погляду на політику безпеки [9, с. 332].

Балансування трапляється радше тоді, коли потенціал потуги, що зміцнюється (*rising power*), провокує її на демонстрацію агресивних намірів чи ворожу поведінку щодо оточення в умовах близького географічного розташування. При цьому виокремлюють два аспекти цієї стратегії. По-перше, малі держави об'єднуються з могутніми акторами перед тим, як останні перетворюються у загрозу для них; по-друге, малі держави здобувають більший вплив у союзах з могутніми акторами через об'єднання зі слабшими за себе [26, с. 18].

Адепти *альянсу з переможцем* стверджують, що малі держави більшою мірою надають перевагу союзу з потугами, що зміцнюються, аніж політиці *балансування*, оскільки схильні погоджуватися на підпорядкування в обмін на отримання визначеної користі [12, с. 162]. З огляду на те, що малі держави лише в окремих випадках становлять для союзів істотну цінність, опція *альянсу з переможцем* є раціональнішим вибором, порівняно з *балансуванням*, оскільки мінімізує для них безпекові ризики.

Виокремлюють такі передумови, за яких малі держави здійснюють вибір на користь *альянсу з переможцем*: по-перше, відносна слабкість: чим меншим потенціалом володіє держава, тим імовірніше, що вона зробить вибір на користь союзу з великою потугою задля зменшення потенційних втрат. По-друге, відсутність перспективних союзників і наявність безпосередніх загроз. По-третє, взаємна користь від перебування в союзі [27, с. 125]. Малі держави, географічно розташовані поруч з потенційним агресором, вступають у союз за його участю, щоб мінімізувати ризики.

Союзи, зазвичай, об'єднують акторів з подібними стратегічними інтересами та ідеологіями, що сприяє взаємному посиленню залучених сторін. Навіть якщо

формально (з міжнародно-правової точки зору) альянс, зазвичай, характеризується рівністю держав-членів, то у політичній практиці все ж існує проблема рангування його учасників, передусім у випадку, коли вони різняться за політичним і військовим потенціалом. Наприклад, Рада Безпеки ООН, яку можна розглядати також як інструмент колективної безпеки, характеризується відмінними компетенціями держав, що входять до її складу [9, с. 327].

Альянси можуть мати як оборонний, так і наступальний характер і спрямовуватися або на захист власних членів у випадку агресії, або передбачати можливість атакувати третіх акторів. На думку Ф. Бербера, військовий блок є специфічним політичним засобом, який, водночас, можна розглядати як потенційний військовий засіб, оскільки «усі блоки плануються на випадок війни» [3, с. 10].

Слабші держави вступають у союзи з метою захисту від потенційних агресорів та покращення стабільності. Однак малі держави, завдяки членству в союзах, можуть збільшувати власний вплив в окремих зовнішньополітичних сферах. Зокрема, належність до союзу створює канали для проведення консультацій та політичної підтримки й військової допомоги від союзників [20]. Союзи також дають змогу істотно збільшити потенціал слабких держав та розділити тягар забезпечення безпеки шляхом об'єднання власних ресурсів з іншими членами. У випадку малих держав оборонні союзи покращують безпеку та політику *стримування* завдяки зобов'язанням щодо колективної оборони [24, с. 11].

Наголосимо на здатності союзів позитивно впливати на внутрішню стабільність малих держав. Особливої актуальності цей аспект набуває у випадку внутрішньо нестабільних слабких держав, еліта яких прагне до членства у сильному союзі, щоб забезпечити внутрішню стабільність [26, с. 21].

Утім, членство в союзах може мати й негативні наслідки. В обмін на захист великі держави здатні обмежувати простір для політичного маневрування малих держав у міжнародних відносинах, висувати додаткові умови чи втручатися у їхню внутрішню і зовнішню політику [1, с. 264]. Як наслідок, військовий блок хоч і забезпечує своїм членам спільні переваги через «об'єднання національних ресурсів» – залучення партнерів для реалізації власних зовнішньополітичних інтересів, однак останнє досягається шляхом (часткової) втрати автономії та пов'язане з небезпекою потрапити у «пастку» («*entrapment*») – ризик втягування партнерами по союзу в конфлікти, в умовах відсутності серйозної загрози власним інтересам) [9, с. 333].

На відміну від *неореалістів*, представники *неолібералізму* Р. Когейн та Ц. Волландер стверджують, що існує різниця між альянсами, визначеними як ексклюзивні коаліції для протистояння спільній загрозі, та інституціями безпекового менеджменту, створеними для відповіді на широкий спектр викликів у сфері безпеки. З огляду на це, вони розглядають, для прикладу, НАТО як інституцію безпекового менеджменту, яка завжди мала справу не лише з проблематикою загроз безпеці держав-членів, а й з потребою забезпечення довіри та розуміння між ними [10].

Стратегічне хеджування розглядають як безпекову альтернативу щодо інших опцій. Його визначають як поведінку держави, спрямовану на елімінацію ризиків шляхом залучення багатосторонніх стратегій [14, с. 24]. Цей підхід покликаний запобігти необхідності обрати лише одну з потенційних опцій – *балансування, альянс з переможцем чи нейтралітет*. Він передбачає обмеження ймовірних викликів з боку регіональних потуг шляхом уникнення безпосередньої конфронтації з ними [19]. Однак ефективність хеджування залежить від низки передумов: по-перше, мала держава не повинна відчувати загрози від регіональних потуг, що зміцнюються; по-друге, вона мусить розташовуватися у середовищі, яке не передбачає жорсткого блокового протистояння та забезпечує умови для достатньої гнучкості у діях; по-третє, мала держава не може залежати від будь-якого могутнішого міжнародного актора [14, с. 25].

Приклад стратегічного хеджування подають країни Південно-Східної Азії, що найчастіше послуговуються таким підходом з огляду на вплив у цьому регіоні США та Китаю. Так вони підтримують відносини з обома потугами, хоча й не пов'язують себе лише з ними [14, с. 25]. Ці держави надають перевагу стратегічному хеджуванню, оскільки *балансування* може виявитися контрпродуктивним, спричиняючи потенційні економічні втрати. Воно також може бути пов'язане з політичними ризиками, зменшуючи простір для дій [12, с. 160].

Як зазначає Н. Мехдієва, XXI ст. створює нові можливості для малих держав, пов'язані з ідеєю стратегічного хеджування, яке вона визначає як «стратегічне маневрування». На її переконання, «стратегічне маневрування» відрізняється від «нейтралітету», оскільки передбачає активну зовнішню політику щодо великих потуг та збереження малими державами власної помітності на міжнародній арені. Використовуючи приклад Азербайджану, Н. Мехдієва обґрунтовує, що «стратегічне маневрування» може передбачати часткові поступки великим державам, без необхідності вступу малої держави у формальні союзи з ними або залучення її до сфер впливу могутніх акторів [16, с. 26].

Малі держави, які відмовляються вступати у союзи, прагнуть *дотримуватися нейтралітету*. Нейтралітет чи неприєднання визначається як симетричні стратегічні відносини або стратегічна незалежність від панівних потуг [6, с. 186]. З правових перспектив нейтральні держави не можуть брати участі у війнах і надавати військову підтримку сторонам конфлікту. Водночас вони повинні бути готовими захищати себе самостійно у випадку порушення їхньої територіальної цілісності чи суверенітету [8, с. 117].

Тривалий час дотримання нейтралітету було альтернативною концепцією безпекової політики для малих держав, яка гарантувала їхнє виживання. Малі держави розглядають нейтралітет як інструмент забезпечення власного суверенітету та автономії [11, с. 120–121].

На переконання представників реалізму, відмова держави вести війну збільшуватиме шанси на збереження її незалежності та територіальної

цілісності. Малі держави надають перевагу нейтралітету, щоб не ставати на бік однієї з великих потуг у випадку конфлікту. Нейтралітет демонструє, що малі держави не становлять жодної загрози і, відповідно, дає змогу уникнути втягування в конфлікт. У цьому контексті нейтралітет усуває передумови для посилення напруженості у відносинах з могутніми акторами та забезпечує для малих держав незалежність і суверенітет [24, с. 12]. У випадку країн, розташованих максимально близько до потенційних агресорів, нейтралітет розглядають як єдину опцію серед можливих, придатну для забезпечення їхньої безпеки [23, с. 19]. Фінляндія є прикладом застосування цього підходу в минулому. Водночас позаблоковий статус, який демонструє Швеція, не означає, що ця країна не братиме участі у миротворчих ініціативах чи прагнучиме до (само)ізоляції у міжнародних відносинах. Нейтральні та позаблокові держави можуть активно популяризувати свої цінності чи відігравати роль посередників.

Малі держави потребують особливих інструментів, щоб протистояти комплексу безпекових викликів. Останнє вимагає від них взаємодії з різними акторами та донорами безпеки, здатними зменшити рівень загроз. Власне тому малі держави застосовують *стратегію азилю* [1, с. 264]. Критично переосмислюючи традиційну теорію союзів, А. Бейлс, Дж. Ріклі та Б. Тгоргаллссон пропонують новий концепт «прихистку», що, на їхню думку, краще відображає потреби малих держав та інтерпретує їхню зовнішньополітичну поведінку. Вони вказують, що теорія союзів покликана пояснити політику великих потуг, тоді як поведінка малих держав вимагає більш комплексного підходу з метою її належного розуміння [2, с. 10].

Теорія азилю є спробою надати пояснення й спростити прогнозування політики малих держав. Вона базується на припущенні, що малий розмір державної території генерує нездоланні обмеження через низьку чисельність населення, невелику економіку, малу державну службу, включно з невеликим МЗС, обмежені військові можливості.

Малі держави прагнуть скоротити власну соціальну, економічну чи політичну вразливість. Вони потребують не лише військової допомоги, економічної чи політичної підтримки, а й доступу до інновацій або сприяння модернізації. Отож єдиним рішенням для малих держав залишається пошук «прихистку», який пов'язаний зі вступом у союз з великою державою або членством у міжнародній (безпековій) організації [22, с. 26].

Теорія азилю відрізняється від традиційних підходів тим, що, по-перше, розглядає малі держави як цілком окремі військові чи суспільні елементи міжнародної системи [24, с. 13]. По-друге, цей підхід акцентує увагу на внутрішніх чинниках, які визначають потребу вступу в союз з великими державами. По-третє, перспектива отримати відносну користь може не відігравати істотної ролі, оскільки у відносинах малих і великих держав взаємовигідна співпраця ґрунтується не лише на чиннику могутності. По-четверте, малі держави потребують політичного, економічного, соціального «прихистку». З огляду на власний розмір, вони вразливі до зовнішніх впливів, як динаміка змін на міжнародних ринках, розвиток торгівлі чи політичні

трансформації за кордоном. По-п'яте, суспільно-культурні відносини із зовнішнім світом допомагають малим державам уникати ізоляції, яка може стати істотною загрозою для їхнього існування та добробуту. По-шосте, стратегія азилу здійснює значний трансформаційний вплив на суспільно-політичний розвиток малих держав. Відповідно, стратегія азилу акцентує увагу на необхідності для малих держав отримати «прихисток» у різних вимірах, а не лише у сфері безпеки [2, с. 25].

Підсумовуючи розгляд безпекових стратегій та альтернативних паттернів зовнішньополітичної поведінки малих держав, слід погодитися з думкою Л. Гьотчеля, який стверджує, що безпекова дилема малих держав складається з двох елементів – впливу та автономії. Малі держави водночас прагнуть збільшити свій вплив у міжнародних відносинах та зберегти власну автономію у діяльності [7, с. 18–19]. Тим не менше, зростання впливу не завжди означає збільшення автономії, і навпаки. Зокрема, малі держави можуть залучати у процеси ухвалення рішень на умовах нерівноправних партнерів, або змушувати до участі в міжнародних ініціативах, які не відповідають їхнім цілям чи цінностям [19]. Отож сьогодні, здебільшого, малі держави надають перевагу так званій «стратегії прив'язки» – участі в багатосторонніх форматах взаємодії, здійснюючи діяльність у напрямі посилення міжнародного співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Bailes A. Small States, Survival and Strategy / A. Bailes, J. Rickli, B. Thorhallsson [ed.] Small States and International Security: Europe and Beyond. – Routledge, 2014. – 264 p.*
2. *Bailes A. Alliance theory and alliance 'Shelter': the complexities of small state alliance behavior / A. Bailes, B. Thayer, B. Thorhallsson // Third World Thematics: A TWQ Journal. – Vol. 1. – 2016. – P. 9–26.*
3. *Berber F. Lehrbuch des Völkerrechts / F. Berber – Bd. 3. – München–Berlin : C. H. Beck, 1977. – XIX, 358 p.*
4. *Burchill S. Theories of International Relations. / S. Burchill, A. Linklater. – London : MacMillan, 1996. – 321 p.*
5. *Campbell D. Writing Security. United States Foreign Policy and the Politics of Identity. / D. Campbell. – Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1992. – 308 p.*
6. *Dahl A. To Be Or Not To Be Neutral: Swedish Security in the Post-Cold War Era / A. Dahl // The National Security of Small States in a Changing World. – Frank Cass Publishers, 1997. – P. 175–190.*
7. *Goetschel L. The Foreign and Security Policy Interests of Small States In Today's Europe. / L. Goetschel [ed.]. Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies. – Springer/Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1998. – IV, 296 p.*
8. *Goetschel L. Neutrality, a Really Dead Concept? / L. Goetschel // Cooperation and Conflict. – Vol. 32(2). – 1999. – P. 115–139.*
9. *Handwörterbuch Internationale Politik / W. Woyke [Hrsg.]. – 9. Auflage. – UTB : Stuttgart, 2005. – 676 S.*
10. *Keohane R. Imperfect Unions: Security Institutions Over Time and Space. / R. Keohane, C. Wallander. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 394 p.*
11. *Krasner S. Compromising Westphalia / S. Krasner // International Security. – Vol. 20(3). – 1995. – P. 115–151.*
12. *Kuik C. The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. / C. Kuik // Contemporary Southeast Asia. – Vol. 30(2). – 2008. – P. 156–166.*

13. *Lake D.* Hierarchy in International Relations / D. Lake. – Cornell University Press, 2009. – 248 p.
14. *Lee J.* Hedging Strategies of the Middle Powers in East Asian Security: the Cases of South Korea and Malaysia / J. Lee // *East Asia*. – Vol. 32(1). – 2017. – P. 23–37.
15. *Lippmann W.* U. S. Foreign Policy: Shield of the Republic / W. Lippmann. – Boston : Little, Brown and Co., 1943. – 177 p.
16. *Mehdiyeva N.* Power Game in the Caucasus Azerbaijan's Foreign and Energy Policy towards the West, Russia and the Middle East / N. Mehdiyeva. – London : I. B. Tauris & Co. td., 2011. – 336 p.
17. *Neumann I.* Introduction: Lilliputians in Gulliver's World? / I. Neumann, S. Gstöhl / *Small States in International Relations*. – C. Ingebritsen, I. Neumann, S. Gstöhl, J. Beyer [ed.]. – Seattle : University of Washington Press, 2006. – 352 p.
18. *Rothstein R.* Alliances and Small Powers. / R. Rothstein. – New York : Columbia University Press, 1969. – X, 331 p.
19. *Sherwood L.* Trends, Research & Advisory. 2016 / L. Sherwood. – [On-line resource]. – Available at : <http://trendsinstitution.org/small-states-strategichedging-for-security-and-influence/>.
20. *Shou A.* Small State in International Relations / A. Shou, A. Brundtland [ed.]. – Stockholm : Almqvist & Wiksell, 1971.
21. *Steinmetz R.* Small states in Europe challenges and opportunities / R. Steinmetz, W. Anders. – Surrey : Ashgate, 2010. – 248 p.
22. *Thorhallsson B.* Studying small states: A review / B. Thorhallsson // *Small States & Territories*. – Vol. 1. – No. 1. – 2018. – P. 17–34.
23. *Thorhallsson B.* Small State Foreign Policy / B. Thorhallsson, S. Steinsson. – Oxford Research Encyclopedia of Politics, 2017. – 25 p.
24. *Vaicekauskaitė Ž.* Security Strategies of Small States in a Changing World / *Ž. Vaicekauskaitė // Journal on Baltic Security*. – 2017. – Vol. 3(2). – P. 7–15.
25. *Venner K.* Small States Face Big Challenge / K. Venner – World Bank Group, 2009. – P. 25–28.
26. *Walt S.* Alliance Formation and the Balance of Power / S. Walt // *International Security*. – Vol. 9(4). – 1985. – P. 3–43.
27. *Walt S.* Alliances: Balancing and Bandwagoning / S. Walt [ed.]. *The Origins of Alliances*. – Cornell University Press, 1990. – 336 p. – P. 124–131.
28. *Waltz K.* Theory of International Politics / K. Waltz. – Reading, Mass. : Addison-Wesley, 1979. – 251 p.
29. *Weber C.* International Relations Theory. A critical introduction. 3rd Edition / C. Weber. – New-York : Routledge, 2010. – 320 p.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2018

Прийнята до друку 23.09.2018

SMALL NATIONS' SECURITY STRATEGIES

Marta Shturma

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-46-56,
e-mail: ganushchakmv@gmail.com*

Main international relations theories' approaches are taken into consideration regarding the studies on security issues. The main focus is on the foreign and national scientists' essential redefinition of security issues, refusal of «static» or «transformationalist» knowledge as to the architecture of the international security in modern researches, and on the exhilaration of the scientific interest towards dynamic and controversial aspects of national and international security.

The study of small nations' peculiarities in the international environment provides the opportunity to distinguish a range of security strategies, to which they are inclined to adhere, in particular: creation of unions (alliances), strategic hedging, neutrality, and alliance shelter theory.

The first one is based on the so-called Alliance Alignment Theory, which was developed in the framework of political realism; it emphasizes that countries, guided by their national interests, join the alliance in order to decrease or prevent the influence of another power in the international relations. In this context countries choose one out of two strategies: they join weaker allies to counter a potential aggressor or join the alliance of powers which can be a threat for them. *A balancing* is more likely to take place when the power's potential, which is strengthening (*risingpower*), provokes it to demonstrate aggressive intentions or hostile behavior as to the environment under the circumstances of close geographical location. Supporters of the *Alliance with a winner* state that small nations rather prefer allying with powers which are strengthening, and not follow the policy of *balancing*, as they're likely to agree to subordination in exchange for gaining particular benefits. *Strategic hedging* is considered as a security alternative as to other options. It is determined as country's behavior directed at risks elimination by engaging multilateral strategies which would enable to neutralize negative aspects of personal implementation of each one of the strategies. Small nations which refuse to join the alliances seek to maintain neutrality. The neutrality or non-alignment is determined as symmetric strategic relations or strategic independence from ruling powers. Small nations prefer the neutrality so they wouldn't have to take side of one of the big powers in case of a conflict.

Small nations need special instruments to counter a range of security challenges. The latter calls for cooperation with different actors and security donors, which are capable of decreasing a level of threat. That's why often small nations employ *alliance shelter theory*. In this regard the alliance shelter theory is not only based on subordination and annexation or equality and autonomy. This approach focuses on the necessity of small nations to receive «shelter» not only in the security field but also in different dimensions.

Key words: security; international relations; international relations theory approaches; small nations; foreign policy strategy; international political alliance; neutrality.